

€ 5,95

CULTURE

APRIL 2018

DORDRECHTS MUSEUM HUIS VAN GIJN HET HOF VAN NEDERLAND REGIONAAL ARCHIEF DORDRECHT

De muntschat van Houweninghen

CEES VAN DER ESCH
DEBORAH PAALMAN

Het klinkt bijna als 'aan het einde van de regenboog vind je een pot met goud'. Te mooi om waar te zijn. Maar in november 1987 trof amateurarcheoloog Cees van der Esch de archeologische jackpot. Hij vond een steengoed kruik met zilveren munten toen hij in een sloot op zoek was naar het verloop van de funderingen van een middeleeuws huisje. Een deel van deze muntschat is onlangs geschonken aan het Dordrechts Museum en opgenomen in de collectie archeologie.

De steengoed kruik met enkele munten van de muntschat.

MEESTER
VAN DE HEILIGE
ELISABETH-
PANELEN
*De Sint
Elisabethsvloed*,
ca. 1490-1495
paneel,
127,3 × 109,5 cm
Houweninghen is
omcirkeld
Rijksmuseum Amsterdam

In 1983 werden voor het eerst, op aanwijzingen van de pachtboer, resten muurwerk in de polder *Ruygten bezuiden den Peerenboom* gevonden. Nu een natuurgebied, toen nog landbouwgrond in de Sliedrechtse Biesbosch (gemeente Dordrecht). Op deze plek lag ooit het dorp Houweninghen, één van de bij de Sint Elisabethsvloed van 1421 getroffen dorpen.

Scherven brengen geluk

Houweninghen lag in de Middeleeuwen grotendeels op de dijk langs de Merwede, die deel uitmaakte van de ringdijk rond de Grote Waard. Ongeveer 55 meter ten zuiden van deze verdwenen dijk werd een stenen huisje gevonden onder een dik pakket klei.

Boven een uitsnede van de archeologische verwachtingskaart met de ligging van enkele verdrinken dorpen. De rood omlijnde gebieden zijn AMK-terreinen (archeologische monumenten). Wolbrandskerke/Kruiskerke en Erkenstrudenkerke liggen respectievelijk op de zuid- en noordoever van de verdwenen rivier de Dubbel. Houweninghen lag op de oever van de Merwede, net als Huis te Merwede. Rechts de ligging van Houweninghen in detail (tegenover Hardinxveld-Giessendam). Het huisje lag op de plek van de blauwe stip. In rood de globale loop van de (inmiddels verdwenen) middeleeuwse dijk. De paarse stip geeft ongeveer de ligging van de kerk aan (gebaseerd op een 16de-eeuwse kaart).

Aanvankelijk werd gedacht dat dit de kerk van Houweninghen was, gelegen op de Kerkebelt, maar nader onderzoek wees uit dat het waarschijnlijk een vakwerkhuisje was. Hoe de fundering van het huis precies liep was niet te zien: de kleilaag was dik en de sloot stond vol water. Van der Esch ging de sloot in om de muur af te tasten. 'Ik ging met mijn handen over een half met modder bedekte muur, waarbij ik dacht: dit moet een keer opgegraven worden. Ik ging dieper de modder in en voelde naast de muur een scherf. Ik tastte verder en voelde iets dat op een munt leek. Dat kan toch niet?! Maar het bleek werkelijkheid: ineens kreeg ik tussen duim en wijsvinger een pakketje ronde schijfjes te pakken! Ik was even besluiteloos door de enorme opwinding. Want dat ik op dat moment een muntschat vond was wel duidelijk. Hoe is het mogelijk! De scherf had een oor en bleek te dienen als deksel

van een pot. Met beide handen diep in het water haalde ik een pot vol munten naar boven. Scherven brengen dus inderdaad geluk!

De munten in de pot

Uit onderzoek van het toenmalige Koninklijk Penningkabinet in Leiden bleek dat in de pot 504 munten zaten die in twee groepen kunnen worden verdeeld: de grootste groep (57%) is afkomstig uit de gewesten Vlaanderen, Brabant, Henegouwen, Holland en enkelen uit Utrecht, Gelderland en Engeland. Opmerkelijker is echter de tweede groep: 38% van de munten bestaat uit Franse *blancs of guénars* die afkomstig zijn uit diverse muntateliers in Frankrijk, inclusief Doornik, toen nog

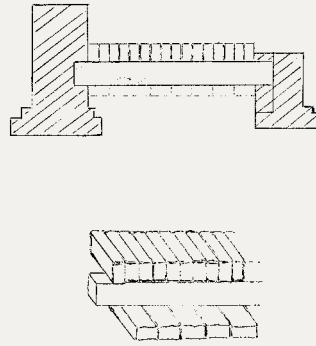
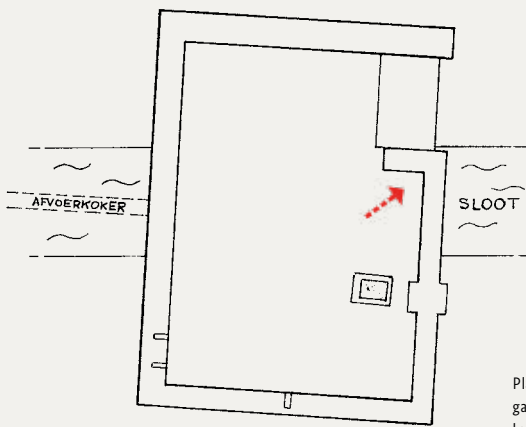
Frans grondgebied. Zoveel Franse munten zijn niet eerder in Nederlandse muntvondsten uit deze periode aangetroffen.

Vijf van de oudste munten (leeuwengroten) komen uit Vlaanderen en zijn geslagen tijdens de regeringsperiode van Lodewijk van Male (1346-1384). Andere komen uit Engeland: twee exemplaren van een *groat* van Eduard III (1327-1377). De jongste munt, de sluitmunt, is een halve groot van Jan van Beieren uit Holland. Deze munt is geslagen in 1421 of 1422, maar zal in verband met de Sint Elisabethsvloed te dateren zijn in 1421.

Cees van der Esch met de net gevonden muntschat.

Plattegrond van het vakwerkhuisje en details van de door- gang (tekening: C. van der Esch). Bij de rode pijl stond de kruik met munten.

Muurwerk van het vakwerkhuisje. In de hoek bij de rode pijl werd de muntschat gevonden.

Internationale handel

De schat werd gevonden tegen een binnenmuurtje van het huis. Maar wie verstopte daar honderden zilveren munten en waarom? Was het de dreiging van de Hoeksche en Kabeljauwse twisten met in 1418 het beleg van Dordrecht? En waarom zaten er zoveel Noord-Franse munten in die pot? Had de eigenaar kortgeleden een transactie in Frankrijk afgesloten? Of in Dordrecht zaken gedaan met een Franse koopman? In die tijd had Dordrecht immers stapelrecht: alle handelsgoederen moesten eerst in Dordrecht op de markt worden aangeboden. Maar wat had een handelaar uit Houweninghen een Franse koopman te bieden? Geeft het huisje misschien een aanwijzing?

Vakwerk

Uit opgravingen eind jaren tachtig blijkt het te gaan om een klein vakwerkhuis van 5,84 m. lang en 4,34 m. breed met een eigenaardig breed portaal. Een houten balkje van het huis leverde via jaarringonderzoek een datering: de boom werd in 1404 gekapt. Ook werden eiken planken gevonden en een stuk sierlijst van het dak. In het huisje lagen nog enkele plavuizen van de vloer en wat riet (waarschijnlijk van het dak). In de muur zat een afsluitbare opening naar een acht meter lange bakstenen afvoer. De houten afsluiter leek op een hergebruikt blad van een peddel of een broodschieter, waar de bakker het brood mee uit de oven haalde. Het huisje werd bewoond: er zijn resten van leren schoenen en aardewerk gevonden.

Fragment van een houten sierlijst van het dak van het huisje.

A. van der Laan, *Het breien der haringnetten*, 1716-1742, gravure (detail), Fries Scheepvaart Museum, Sneek. Bij de rode pijl is een vergelijkbare sierlijst langs het dak te zien.

Frans mosterd uit Houweninghen?

Het gebouw moet een specifieke functie hebben gehad, maar welke? Er zijn resten gevonden van gierst, vlas (lijnzaad), mosterd, hennep, pruim, druif en granen. Werd hier misschien vlas verwerkt, voor de productie van olie en/of linnen? Dat wijst alleen niet op handelscontacten met Frankrijk. Vlas hadden de Fransen zelf wel. Net als mosterd. Het huisje en de botanische resten geven dus vooralsnog geen antwoord op deze vragen.

Waarde

Natuurlijk willen we graag weten hoeveel de schat destijds waard was. Dat is ingewikkeld, maar met wat omrekeningen komt de waarde van alle verschillende (buitenlandse) munten in de pot op 756 rekgroten¹. Die zijn gekoppeld aan een Hollandse koerslijst uit de periode 1418-1421 en een Domrekening (Utrecht) uit 1413. De Domrekening geeft inzicht in lonen en prijzen in die tijd. Zo is berekend dat in de pot 134 dagen loon zat van een geschoolde arbeider. Omgerekend naar middeleeuwse verhoudingen: een half jaar werk. Of, omgerekend via de prijs die in 1413 werd betaald voor een mud winter-

graan: 700 kg brood. De schat vertegenwoordigde dus geen gigantisch bedrag, maar wel een klein handelskapitaal van mogelijk een (vee)boer of andere kleine handelaar die, wellicht met Dordtse kooplieden als tussenpersoon, zaken deed met een Fransman.

De meeste munten zijn te dateren in het eerste kwart van de 15de eeuw. Het is goed mogelijk dat de oorspronkelijke eigenaar is omgekomen bij de Sint Elisabethsvloed, of dat de bergplaats onbereikbaar was geworden voor hem of zijn nakomelingen. En zo vond Cees van der Esch 'aan het einde van de regenboog' een pot met zilver...

De schenking aan het museum bestaat uit een deel van de muntschat en de kruik waarin de munten zijn gevonden. Deze bijzondere aanwinst stelt ons nog beter in staat de herinnering aan de 15de-eeuwse bewoners van deze regio levend te houden en het verhaal van de Sint Elisabethsvloed te delen met een breed publiek. <

Een houten kom en een kookpot (grape) van rood aardewerk, gevonden in het vakwerkhuisje.

¹) J. Radder, 1995; *De opmerkelijke muntvondst Dordrecht 1987*. In: *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 82, p. 19-30.